

Norges Indskrifter med de ældre Runer.

Udgivne

for

Det Norske Historiske Kildeskriftfond

ved

Sophus Bugge.

4de Hefte.

Christiania.

A. W. Brøggers Bogtrykkeri.

1898.

30. Bratsberg.

Literatur. Utrykt. Kopi af Indskriften udført af K. F. Arendt 2 Mai 1806 i Oldn. Mus. Arkiv i Kjøb. — Brev fra Provst I. H. Darre, dateret Klæbu Præstegaard 17 Dec. 1810, i Oldnordisk Museums Arkiv i Kjøbenhavn; en ikke ordret Gjengivelse deraf ved O. Rygh i Univers. Oldsamlings Hovedarkiv i Christiania. — Optegnelse af Prof. O. Rygh Sommeren 1864, i Afskrift hos Udgifveren.

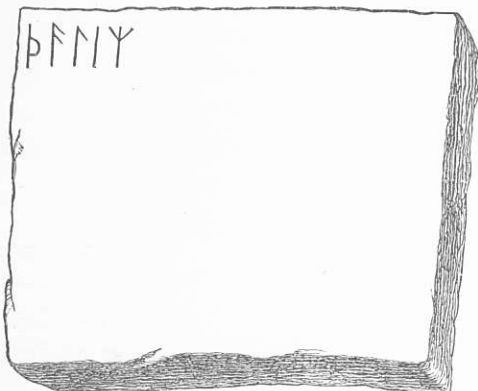
Trykt. Klüwer Norske Mindesmærker Christiania 1823 (med Forklaring af F. Magnusen) S. 44—46 og Tavle 10 Lit. C. — Geijer Svea rikets häfder I (1825) S. 156 Anm. 2. — F. Magnusen i Ant. Annaler IV (1827) S. 365 Anm. **). — Kraft Beskriv. ¹V (1832) S. 678 f. — Liljegren Run.-Ursk. (1833) Nr. 2067. — F. Magnusen i Kgl. danske Vid. Selsk. hist. og phil. Afh. IV (1841) S. 497 f., Tab. VII Fig. B. — Rafn i Ant. Tskr. 1852—1854 S. 264. — N. Nicolaysen i Aarsber. fra Foren. t. norske Fort. Bevar. for 1857 S. 27. — Nicolaysen Norske Fornlevn. (1862—1866) S. 595. — Stephens Run. Mon. I—II (1866—1868) S. 267 f., 841, XXVI; III (1884) S. 100, 426. — S. Bugge i Tidskr. f. Phil. og Pæd. VII (1866—67) S. 246; VIII (1868—69) S. 166 f. — Wimmer i Aarbøger 1867 S. 27, 54; 1868 S. 72. — Wimmer Navneord. (1868) S. 68. — Lyngby (1869) i Tskr. f. Phil. og Pæd. X S. 84. — O. Rygh i Aarbøger 1869 S. 169 f. — Wimmer i Aarbøger 1874 S. 132, 137. — Heinzel Endsilben (1877) S. 352. — K. Rygh i Det kgl. n. Vid.-Selsk. Skr. 1879, Trondhjem, S. 99 f. — S. Bugge i Aarbøger 1884 S. 92. — Noreen Altisl. u. altnorw. gramm. ¹(1884) § 299 Anm.; ²(1892) § 320 Anm. og S. 257 Nr. 4. — Burg Runeninschr. (1885) S. 138 f. — Wimmer Runenschrift (1887) S. 149, 156 Anm., 163, 303. — Stephens The Runes (1894) S. 36 Nr. 8.

Grundlag for Behandlingen. De under Literatur og i Texten nævnte Meddelelser af Arendt, Klüwer og Darre.

Tegninger. S. 364 meddeles Klüwers Tegning og Arendts Kopi af Indskriften.

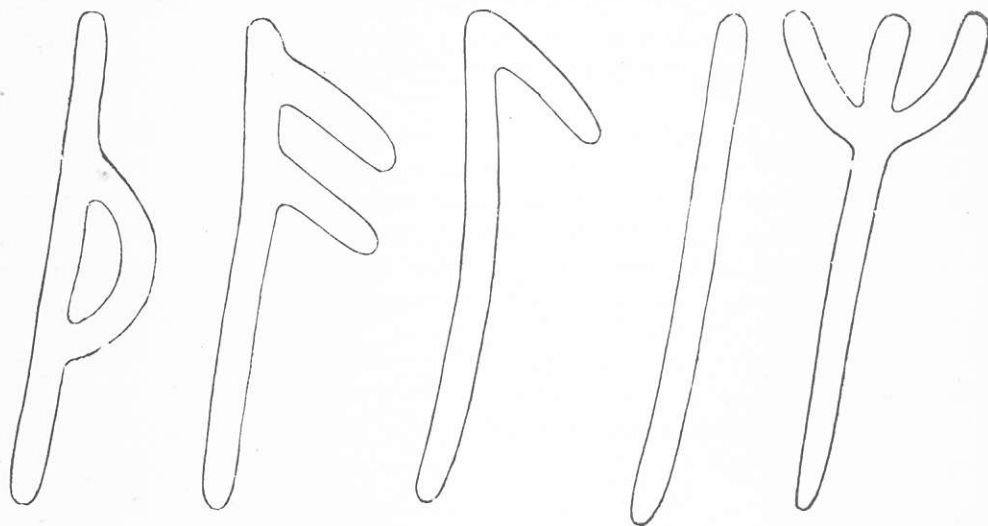
Om Fundet af denne Runesten giver Klüwer „Norske Mindesmærker“ S. 44—46 følgende Oplysninger: „Ved Bratsbergs Annexkirke [paa Opstrinden] findes en betydelig Mængde Kæmpehouge, for det meste steenlagte. Udi een af disse, tæt ved Gaarden Bratsberg [Matr. Gaards-Nr. 119], fandtes i Aaret 1810 en halvanden Alen lang og bred Graasteenshelle, i hvis ene Hjørne er indhugget 5 Runebogstaver . . . . Denne Helle blev fundet omtrent midt i Hougen over et muret Hul, hvori fandtes Stykker af en Urne, et Spyd og enkelte Dele af et Sværd. Hougen, der var omtrent 14 å 16 Al. i Diameter, bestod af svære Kampestene med Jordfyldning imellem“. Stenen er afbildet hos Klüwer paa 10de Tavle lit. c, hvilken Tegning her gjengives øverst paa følgende Side.

Blandt M. F. Arendts efterladte Samlinger findes et her nedenfor gjengivet Aftryk af Runerne med tegnede Omrids og denne Overskrift: „Øvre Bradsberg ved Trondhjem 1806 [sic!] Mai 2“. Runerne sees af dette Aftryk at have været 2½ Tomme høie. Arendts Overskrift viser, at 1810 hos Klüver feilagtig er nævnt som det Aar, hvori Stenen blev funden. Dette fremgaar ogsaa af Darres Brev.

Darre skriver 17 Dec. 1810¹⁾: Da Jon Hansen Bratsberg for nogle Aar siden flyttede sin Gaard op paa en temmelig høi Banke, fandt han ved Planering af Tomten og Gravning af Grundmuren en Mængde Sten, hvoriblandt flere ordentlig sammenlagte Stenhobe. Især forekom i

Bankens Udkant mod Ø. og NØ. to meget mærkelige Grave, hvis Periferier stødte næsten sammen. Den ene indeholdt et underjordisk Rum af 3 Al. Længde og vel 2 Al. Dybde og Bredde. I Grunden Aur, hvoraf hele Haugens Bund lod til at

bestaa. Gravens Indre var besat med Bergsten, omtr. 2 Al. Udvidde i Kvadrat og Stenens Kanter saa nøiagtig afhugne, at de sluttede til hinanden, hvorved især Gravens indvendige Sider vare som aflattede Murvægge. Taget bestod af 2 svære Stene, hver Læs nok for 3 Heste. Over dette hang en Bedækning af tætsatte Kuppelstene i en Runding af 20 til 30 Al. Tværmaal, Høiden i Midten c. 3 Al., foruden den øvre Fyldning af Grus og Jord.

I denne Grav blev intet fundet.

„Den anden Gravhøy, hvis Omkreds stødte til denne, var besat med idel Kuppelstene. Den havde ingen egentlig indvendig Grav, eller Hule, men i dens

¹⁾ Begyndelsen er her meddelt efter O. Rygh; Slutningen, som er trykt mellem Anførselstegn, efter Stephens.

Centrum en horizontal Aabning, bedækket med store Stene. Denne Høy var noget større end hiin, og dens Gjennemsnit i det Ringeste 30 Alne. Her fandtes et Spyd, omtrent 10 Tommer langt. Fæstet for Spydstagen er næsten fortæret. Spydets Dannelse ligner en almindelig Kaardeklunge, dog noget tykkere og mere ophøyet paa dets Flade. Just saadanne Spyd bruge endnu Finlapperne. I Hoyens østre Kant stod en firkantet Sten, hver Linje omtrent 22 og Tykkelsen 3 til 4 Tommer. Et Par Haandbred af samme ragede frem over Jorden. Paa bemeldte Deel fandtes følgende Runer indgravede — A I J J d — omtrent af 3 Tommers Længde. Spydet og Stenen ere opbevarede hos Finderen Joen Hansen Bratsberg“.

Professor O. Rygh skriver Sommeren 1864: „Denne Sten er, efter hvad der blev mig fortalt paa Gaarden selv, for mange Aar siden bleven indmuret i et af Gaardens Huse; Stedet, hvor den var bleven anbragt, kunde naturligvis Ingen paavise. En gammel Mand paa Gaarden, som sagde sig at have seet Stenen, mente at erindre, at den før eller ved Indmuringen var bleven sønderslaaet“.

Paa Bratsberg-Stenen var skrevet

Þ Þ Þ Þ Y
þ a l i r.

Dette er et Mandsnavn i Nominativ, og enten Navnet paa den døde Mand, i hvis Grav Stenen har været sat, eller Runeristerens Navn. Om ensartet Udtryksmaade i andre Indskrifter se Norg. Indskr. I 223, 277, 280, 361 f. og i det følgende under Tanem-Indskriften.

Den etymologiske Forklaring af þalir er tvivlsom, da dette Navn ellers ikke er paavist og da dets Form lader sig opfatte paa flere forskjellige Maader.

Stammer paa *-i-* dannede i Urnord. Nomin. Ental paa *-ir*, f. Ex. *hlewagastir*. Substantivstammer paa *-ia-* med forudgaaende lang Stavelse dannede sandsynlig sin Nomin. Ental paa *-ir* med oprindelig langt *i*: *hæruwulafir* Istaby „Heruwulfs Søn“¹⁾. Efter Skrivemaaden kunde þalir være Nominativ af følgende Stammer: þali-; þali-; þalli-; þalia-; þallia-.

Fra nordisk Standpunkt synes det at ligge nærmest at forstaa þalir som Nominativ af en Stamme þallia-, saaledes at en tilsvarende Form i historisk Oldnorsk skulde hede *þellir. Jfr. *halar* Stenstad d. e. *hallar*. Hvis dette er rigtigt, da er Navnet afledet af urnord. *þallu = oldn. þoll „Furu“ eller af en tilsvarende Hankjønnsform *þallur = Dalmaalets toll masc. Paa samme Maade er flere Betegnelser for Træer og Buske afledede: oldn. þyrnir ved Siden af þorn, oldn. røynir ved Siden af norsk Dial. raun, einir, vidir, elrir og andre. *þellir vilde forholde sig til þelli n., Collectiv af þoll, som þyrnir til þyrni n. Trænavne af Hankjøn bruges oftere som Mandsnavne. Saaledes Þyrnir, Heggr, Askr (som dog kan være udgaaet fra askr i Betydning „Lanse“), Navne paa -vidr, urnord. *ihar* (Norg. Indskr. I 111).

¹⁾ Sievers „Über german. Nominalbild. auf *-aya-*, *-ēja-*“ forklarer derimod *-ir* i dette Ord som opstaaet af *-ēr*.

Hvis den her givne Forklaring er rigtig, maa vi antage, at i i *þalir* oprindelig har været langt, ligesom Endestavelsens Vokal i got. *hairdeis*, Nomin. af Stamme *hairdia-*, medens jeg ikke vover at afgjøre, hvorvidt i i *þalir* endnu var langt paa den Tid, da Bratsberg-Indskriften blev ridset.

Bratsberg-Stenen synes snarest, som ogsaa Wimmer antager, at være fra 6te Aarhundred. Formen af Runerne *a* og *ʀ* taler for, at dens Indskrift hører til de ældre norske Indskrifter med den længere Rækkes Runer. Den førstnævnte af de to paa Bratsberg udgravede Hauger synes efter Gravkammerets Eiendommelighed ikke at have været ældre end 6te Aarhundred.
